

ЗБОРНИК РАДОВА
Collected Papers

ХОРИЗОНТИ HORIZONS

МАЈ 08-9. МАЈ
2015.

СУБОТИЦА - СРБИЈА/SUBOTICA - SERBIA

Издавач / Published by
ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА И
ТРЕНЕРА, СУБОТИЦА
/ College of Vocational Studies, Subotica
Vocational Training of Preschool Teachers and Sports Trainers

Организатор / Organized by:
Висока школа струковних студија за образовање васпитача и тренера Суботица
College of Vocational Studies, Subotica
Vocational Training of Preschool Teachers and Sports Trainers
Предшколска установа "Наша радост" Суботица
Preschool institution "Nasa radost" [Our Joy], Subotica

Главни и одговорни уредник / Editor-in-Chief
Др Драгутин Рајић / *Dr. Dragutin Rajic*

Организациони одбор / Conference Editorial Board
Др Славољуб Хилченко / *Dr. Slavoljub Hilcenko*
Славко Бабичков, мастер / *Slavko Babickov M.Sc.*

Међународни уређивачки одбор / International Editorial Board
Др Јово Радош / *Dr. Jovo Rados*
Мр Давор Туба / *Davor Tuba M.Sc.*
Др Ђорђе Нићин / *Dr. Djordje Nicin*
Doc. Dr. Rolf Laven / *Assoc. PROF. Dr. Rolf Laven*
Др Славољуб Хилченко / *Dr. Slavoljub Hilcenko*
Paed Dr. Jozef Zentko PhD. / *Paed Dr. Jozef Zentko PhD.*
Prof. Dr. Sc. Wojciech Walat / *Prof. Dr. Sc. Wojciech Walat*
Prof.dr.sc. Jasminka Zloković / *Prof. Dr. Sc. Jasminka Zlokovic*
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karaarslan / *Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karaarslan*
Dr. Olga Dečman Dobrnjić / *Dr. Olga Decman Dobrnjic*

Рецензенти / Reviewers

Prof. Dr. Sc. Wojciech Walat / *Assoc. PROF. Dr. Sc. Wojciech Walat*

Prof.dr.sc. Jasminka Zloković / *Prof. Dr. Sc. Jasminka Zlokovic*

Лектор и коректор / Lecturer and Proof-reading

Бранко Медич, мастер / *Branko Medic M.Sc.*

Мр Јелена Ветро / *Jelena Vetro M.Sc.*

Др Војо Ковачевић / *Dr. Vojo Kovacevic*

Графички дизајн / Lay-out

Ненад Милаковић, мастер / *Nenad Milakovic M.Sc.*

Прелом текста / Typesetting

Славко Бабицков, мастер / *Slavko Babickov M.Sc.*

Штампа / Print

Madia Consigliere / *Madia Consigliere*

Конференцију помогли / Conference Supported by

Министарство за науку Републике Србије / *Ministry of Science of Republic of Serbia*

Покрајински секретаријат за науку АП Војводине / *Department of Science of*

Autonomous Province of Vojvodina

**ЗБОРНИК РАДОВА СА 8. МЕЂУНАРОДНЕ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНЕ
НАУЧНО-СТРУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ:**

ХОРИЗОНТИ

САДРЖАЈ:

РЕЧ ОРГАНИЗАТОРА	16
СЕКЦИЈА ИЗ ОПШТЕОБРАЗОВНЕ И ПЕДАГОШКЕ ОБЛАСТИ	17
<i>EDUCATION & PEDAGOGY SECTION</i>	17
ASSESSING, MONITORING AND ENCOURAGING MENTAL AND PHYSICAL DEVELOPMENT AND LEARNING ABILITY IN PRESCHOOL CHILDREN	18
Nadezda Rodic	
Jasmina Knezevic	
PROCENJIVANJE, PRAĆENJE I PODSTICANJE PSIHOFIZIČKOG RAZVOJA I RAZVOJA SPOSObNOSTI UČENJA KOD DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA	18
Nadežda Rodić	
Jasmina Knežević	
ATTITUDES AND OPINIONS OF STUDENTS ON CONENT AS CONCEPTUALLY DEFINED IN VOCATIONAL STUDIES OF PRESCHOOL TEACHERS	26
Ildiko Dokic	
Miroslav Kuka	
Jove Talevski	
СТАВОВИ И МИШЉЕЊА СТУДЕНАТА СТРУКОВНИХ ВАСПИТАЧКИХ СТУДИЈА О САДРЖИНСКОЈ КОНЦЕПЦИЈИ ВАСПИТАЧКИХ СТУДИЈА	26
Илдико Ђокнћ	
Мирослав Кука	
Јове Талевски	
CONNECTION BETWEEN RUSSIAN LANGUAGE LEARNING AND DEVELOPMENT OF ART SKILLS IN CHILDREN OF SCHOOL AGE	32
Rastislav Stajic	
Marija Aleksandrovic	
ВЕЗА ИЗМЕЂУ УЧЕЊА РУСКОГ ЈЕЗИКА И ЛИКОВНОГ РАЗВОЈА КОД ДЕЦЕ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА	32
Растислав Стајић	
Марија Александровић	
DEVELOPING A MATHEMATICAL CONCEPTS IN THE CONTEXT OF DIFFERENT PROGRAMS PRESCHOOL EDUCATION	38
Slavica Kostic	
РАЗВИЈАЊЕ ПОЧЕТНИХ МАТЕМАТИЧКИХ ПОЈМОВА У КОНТЕКСТУ РАЗЛИЧИТИХ ПРОГРАМА PREDŠKOLSKOG VASPITANJA	38
Slavica Kostić	

DISPLAY INCLUSIVE PRACTICES IN MULTICULTURAL SCHOOLS IN VOJVODINA	43
Violeta Petkovic	
Silvia Tapiska	
ПРИКАЗ ИНКЛУЗИВНЕ ПРАКСЕ У МУЛТИКУЛТУРАЛНИМ ШКОЛАМА У ВОЈВОДИНИ	43
Виолета Петковић	
Силвија Тапишка	
EARLY DIAGNOSTIC AND REHABILITATION OF CHILDREN WITH A COMBINATION OF DAMAGES	46
Erika Balog	
РАНА ДИЈАГНОСТИКА И РЕХАБИЛИТАЦИЈА ДЕЦЕ СА КОМБИНОВАНИМ СМЕТЊАМА	46
Ерика Балог	
ENVIRONMENTAL CRIME AS ALLERGY SYNDROME GLOBALIZATION AND PREDICTION IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT	50
Rade Biocanin	
Mirsada Badic	
Jelena Borovcanin	
EKOLOŠKI KRIMINALITET KAO ALERGIJSKI SINDROM GLOBALIZACIJE I PREDIKCIJA U ODRŽIVOM RAZVOJU	50
Rade Biočanin	
Mirsada Badić	
Jelena Borovčanin	
INDIVIDUAL EDUCATIONAL PLAN FOR A DEAF CHILD	51
Tamara Danyi	
Nadezda Rodic	
INDIVIDUALNO OBRAZOVNI PLAN ZA DETE OŠTEĆENOG SLUHA	51
Tamara Danji	
Nadezda Rodic	
METHODOLOGICAL APPROACH TOWARDS BROTHER'S GRIMM FAIRY TALES	52
Jovanka Denkova	
МЕТОДИЧКИ ПРИСТАП КОН СКАЗНИТЕ НА БРАЌАТА ГРИМ ВО НАСТАВАТА	52
Јованка Денкова	
PHYSICAL ACTIVITIES IN CORRELATION AND INTEGRATION SYSTEM	58
Veselin Buncic	

Јованка Д. ДЕНКОВА
Филолошки факултет
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип, Македонија

МЕТОДИЧКИ ПРИСТАП КОН СКАЗНИТЕ НА БРАКАТА ГРИМ ВО НАСТАВАТА

САЖЕТАК: Во овој труд се разгледува застапеноста на сказните на браќата Грим во наставата по македонски јазик, во три основни училишта во Штип, Р. Македонија. Разгледаниот корпус на учебници, ќе покаже дека многу мал е бројот на сказни од браќата Грим кои се обработуваат во основното образование. Ќе се укаже на методичко - методолошкиот пристап на наставниците на часот кога има интерпретација на сказна од браќата Грим, методите и техниките кои се користат, односно наставните стратегии и сл. На тој начин, уште еднаш ќе се разгледа сказната како книжевен вид кој го развива интелектот на детето и неговата фантазија.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: сказна, Браќа Грим, наставна интерпретација.

Сказната е книжевен вид со кој децата најрано се среќаваат, уште во кругот на семејството, па во предучилишната возраст и затоа таа има најголемо влијание врз нивниот интелектуален и емоционален развој. Тие се првиот допир на детето со книжевноста. Со убавите реченици и со константните морални поуки, тие го воведуваат детето во свет во кој добрината и позитивните вредности постојано се потенцираат (Vrnjković 2011: 194).

Кога ќе се разгледа корпусот на сказните со кои се воведува детето во светот на литературата, не можеме да не се согласиме со ставот на Јадранка Влатова дека среќен избор е ако „читањето“ започне со „Снежана и седумте цуциња“ од браќата Јакоб и Вилхелм Грим (Влатова 2001: 35). Токму затоа, во овој труд, предмет на анализа ќе бидат сказните на браќата Грим кои се користат во одделенската настава во основните училишта во Штип, Р.Македонија (ОУ „Ванчо Прке“, ОУ „Тошо Арсов“, ОУ „Димитар Влахов“ и ОУ „Гоце Делчев“). По направената анализа на литературата која се користи во наставата по македонски јазик во овие основни училишта, беше констатирано дека во сите училишта ситуацијата е скоро идентична.¹

Имено, во сите четири училишта, во наставата по македонски јазик во прво одделение се користи учебникот „Македонски јазик (Стрезовска и др. 2008). На стр.69 од посочениот учебник, им се поставува задача „Раскажи ја „Црвенкапа“ по сликите. Ова е сосем разбирливо со оглед на возраста на детето-реципиент и неговото сфаќање на светот. Бидејќи односот на детето кон сказната се карактеризира со уживање во ритмот и сликовитоста на зборовите, во содржините и начините на претставување на ти содржини, затоа што сказната го прикажува светот онака како што детето на таа возраст го замислува (Стојановић 2010: 385), логично е што наставниците во одделенска настава најпрвин преку презентирање на осум слики/илустрации или слајдови, ќе се обидат преку набљудување и разговор да го разбудат интересот кај учениците. Најновите педагошко-дидактички размислувања говорат дека треба да се применува креативна настава, во која на учениците ќе им се овозможи и самите да творат и да бидат креативни. Поточно, бидејќи сржта на креативноста ја сочинува тријадата: дете-околина/клима-наставник, основната смисла на заедничките активности на наставникот и учениците во одделението, треба да биде откривањето на творечките

¹ Во учебниците за погорните одделенија, не се застапени сказни од браќата Грим. Согласно тоа, нашата анализа се фокусираше само на учебниците во кои се застапени сказните од браќата Грим.

можности на секој ученик и нивното креативно будење, пронаоѓање на креативноста и во наставникот и во ученикот (Станојевић 2010: 410). Истиот автор ни го посочува и начинот како да се постигне тоа: „Не постои правилен и единствен, ниту пак погрешен начин за учење на креативноста. Децата треба да се пуштат да одат по сопствените патишта за да го пронајдат сопствениот начин на креација, а својот ум да го претворат во уметнички, креативен и холистички. Таква компонента имаат книжевните текстови во наставниот процес, воспитна и креативна, бидејќи токму книжевноста е погоден терен за естетско воспитување на учениците – за нивно оспособување да воочуваат, разбираат, проценуваат, да доживуваат естетски вредности (Станојевић 2010: 411). Во таа смисла, сказната *Црвенкапа* со која се среќаваат учениците во прво одделение (иако не им е сосема нова!), е одличен избор. Сказната *Црвенкапа* ја содржи старата приказна за крвожедниот волк кој ги проголта бабата и девојчето, како и современската порака за сеприсутното око на правдата која не дозволува злото да остане неказнето. *Црвенкапа* е олицетворение на детската наивност и невиност. Во нејзиното однесување доминира љубовта и љубопитноста, водена од исконскиот нагон на човекот за спознавање на светот. Хедонистичката склоност за убавото и непознатото, малата хероина ја доведува во состојба на екстатичен заборав, кога не се забележуваат опасностите и многубројните искушенија. Волкот е олицетворение на злото кое на крајот ќе настрада во прангите на сопственото лицемерие. Популарната *Црвенкапа* е приказна од новелистички тип, во неа се преплетуваат реалното и чудесното, на начин од кој се препознава стварноста на човековиот живот и цената на човековата егзистенција (Милинковић 2006: 120-123). Со тоа што на учениците им се покажуваат илустрации од сказната, во измешан ред, и се бара од нив да ги подредат по вистинскиот ред на дејството во сказната, се постигнуваат повеќе цели: прво, тие се повикуваат на своето претходно знаење за сказните кои ги слушале во домашниот круг, со што се подобрува нивната меморија, потоа, се навикнуваат да размислуваат логички додека ги подредуваат илустрациите, а со оглед на фактот што од учениците се бара и да ја раскажат сказната според сликите, се развива нивниот говор, експресија... Во таа смисла Бруно Бетелхајм во своето дело *Значењето на бајката* изјавува: „За да го задржи вистински вниманието на детето, една приказна мора да го забавува и да ја поттикнува неговата љубопитност; ама за да му го збогати животот, таа мора да ја поттикне неговата фантазија; мора да му помогне да го развива својот интелект и да ги објаснува своите чувства; мора да биде во согласност со неговите стравови и стремежи...“ (Betelhaïm 1976: 18). Овде потсетуваме и на ставовите на Лихачов за сказните: „Темата во сказните е борба за надвладување на некоја тешка ситуација, сиромаштија или некој природен недостаток, борба за лична афирмација, а тоа во бајката е богатство, лична среќа, или раката на убава девојка или момче ...Во мноштвото тешкотии и искушенија низ кои мора да помине, на главниот јунак му е обезбедена помош од типизиран помошник. Помошта е директна или индиректна, со посредство на магичен предмет...Судирите во сказната се предизвикани од „духовните“ сили. Лихачов истакнува дека во сказната се води борба на досетливоста, борба на разни намери и волшебните сили на природата. Намерите не наидуваат на отпор на средината, туку се судираат со други намери, често немотивирани. Затоа, препреките во сказната не можат да се предвидат. Тие се неочекувани, ненадејни“ (Лихачов 1978: 63-64).

На стр.78 од учебникот за прво одделение, се наоѓа задачата „Ликови од познати приказни“. Најпрвин, наставникот чита опис од три познати приказни, а учениците ги препознаваат и именуваат. Дадени се извадоци од сказните *Снежана*, *Црвенкапа* и *Пепелашка*, по што, врз основа на слики од гореспоменатите сказни: „Погоди и кажи за кои

ликови станува збор?“, учениците имаат конкретна задача да ги именуваат ликовите од гореспоменатите сказни. При толкувањето на сказните, ликовите како носители на дејството се примарни, а нивната анализа на часовите е неизбежна. Најчесто, по воочувањето на главните и споредните ликови, се зборува за нивните особини, се издвојуваат и се класифицираат како позитивни или негативни. Учениците најчесто ги карактеризираат ликовите, не наведувајќи ги конкретните делови од сказната од кои се „гледа“ таа особина. Наставниците ја иновираат постапката, така што бараат од учениците да им ги посочат местата од каде се гледаат особините на ликовите, односно да ги поткрепат своите одговори со извадоци од текстот (Stojanović 2012: 120).

Пепелашка е народна приказна не само според основните потези туку и во секој детаљ. Основниот мотив за лошата маќеа и тешкиот живот на паштерката е многу чест, приказната тече без застој, без запирање на описи, во неа стандарден е кралот и принцот кој се жени, во неа, преку птиците, мртвата мајка му помага на своето дете во неволја, во неа не изостанува типичното повторување од народната приказна (стиховите кои Пепелашка ги кажува на дрвцето, повикувањето на птиците, песната на гулабицата за вистинската свршеница); приказната има среќен крај, се изрекуваат груби казни (на ќерките на маќеата, „нежните“ гулабици им ги копаат очите), доброто и убавото бескомпромисно победува. Но, вистинската вредност на духот на народната приказна, треба да се бара во деталите, во атмосферата на прикажаниот живот, во целокупното однесување на јунаците. А тоа се открива на секој чекор. Пред својата смрт, мајката на својата ќерка ѝ упатува едноставни зборови: „Мило дете, биди мила и добра, така секогаш ќе ти биде добро...“. Едноставна чувствителност е присутна и во секвенцата: „Кога дојде зимата, снегот со бела прекривка го покри мајчиниот гроб, па кога на пролет сонцето ја тргна, таткото се ожени“. Исто така, кога Пепелашка го моли таткото: „Откинете го, татко, првото гранче кое ќе ви го допре шеширот...неа донесете ми ја“, таа всушност сака тој да се сети на неа. Кога за ќерките на маќеата писателот вели дека „на око биле убави и бели, но грди и црни во срцето“, тогаш размислува како човек од народот на кој белиот тен му бил кодекс за убавина. Домашните работи кои Пепелашка мора да ги работи се опис на секојдневните селски активности: да стане рано, да носи вода, да го запали огнот, да готви и да пере. Облеката генерално се опишува како златна или сребрена. Пепелашка се сокрива во гулабарникот или се качува на дрво што не му пречи на вкусот на народниот раскажувач, како што не му пречи ни описот како паштерките си ги сечат палецот или стапалото, по што потекува крв: „Отсечи дел од петата; кога ќе бидеш кралица, нема да мора да одиш пеш“ (Crnković 1987: 59-60).

На стр.79 е задачата: „Препознај ја приказната“. Наставникот чита извадоци од три приказни од браќата Грим: „...Таа трчаше низ шумата. Беше исплашена и изморена. Дојде до една ливада на која имаше куќичка“ (Прашање од наставникот: Дали се сетивте за која приказна станува збор? Потоа пак се чита текстот: „...Ја отвара вратата и внатре здогледа масичка со седум столчиња наредени околу неа, седум чинии, седум виљушки, седум лажициња“. Пак се вметнува наставникот: „За која приказна станува збор? Потоа наставникот ја чита приказната сè додека учениците не ја препознаат. На крај од часот, наставникот им дава насоки на учениците, за следниот час, да дадат опис на ликови од приказните кои им се допаѓаат. На истата страница, се дава една поучно-забавна игра со наслов „Најди го парот“ каде се даваат осум илустрации, кои се од четири приказни, и учениците имаат задача да ги спојат илустрациите кои се од иста приказна. Овде се застапени приказните: *Црвенкапа*, *Снежана*, *Пепелашка* и *Волкот и седумте јариња*.

Во учебникот за второ одделение нема ниту една сказна од браќата Грим. Единствено во второ одделение како лектира се толкува и интерпретира сказната „Снежана и седумте џуџиња“. Јунаците во сказната се градени на принципот добро - зло, без никакво психологизирање. И во доброто и злото постојат одредени варијанти: добро - наивно, добро - умно, добро - итро, добро - глупаво, добро - снаодливо ; зло- пакосно, зло- желба за физичко елиминирање на противникот, зло - итро, зло снаодливо, зло - силно, зло - натприродно (со волшебни атрибути) (Проп 1978: 10). Па, и ликовите во сказната „Снежана“ се поларизирани: тие се добри (кралицата-мајка, Снежана, ловџијата, џуџињата, принцот) и зли (кралицата-маштеа). Ваквата редуцираност на детето, всушност, му помага во разбирањето на постапките на секој од ликовите и, како што укажува психологијата, му овозможува на детето да го организира хаосот на своите амбивалентни (двојни) чувства, да ги определи сопствените чувства кои го измачуваат. Затоа, наместо наставникот да инсистира на прашањето зошто Снежана, по доаѓањето во куќата на џуџињата, зема од сите нив еднакво за да го смири гладот, во насока на развој на мислењето на децата е добро да се поставува прашањето „Зошто мислиме дека Снежана е добра?“ (Владова 2001: 41-42) и тоа да се илустрира со примери од сказната. Во оваа сказна, браќата Грим дале силна осуда на човековата егоцентричност и женската нарцисоидност. Сказната може да се дефинира и како апологија на добрината, манифестирана во природното однесување и едноставноста на незаштитеното девојче. Во борбата против лошата и зла кралица на Снежана ѝ помагаат натприродни суштества—џуџиња, кои симболизираат примерни обрасци на човековото однесување, а на страната на арогантната кралица се волшебното огледало, чешелот и јаболкото. Во особините и дејствувањето на маѓепсаните предмети, се истакнува илузорноста на физичката убавина ако е лишена од духовен шарм и топлина, додека џуџињата, со своите постапки демонстрираат труд и ред, како критериум и мерило за човековите вредности (Милинковић 2006: 120-123). Всушност, во овие сказни ненаметливо им се даваат многу животни лекции или учениците сами доаѓаат до сознание за нив. Во *Црвенкапа* се истакнува важноста од слушање на родителските совети и оваа сказна е многу корисна затоа што ги предупредува децата на опасноста од разговор со непознати луѓе и ризикот заради скитање без родителски надзор (Vrnjković 2011: 195), а слична е и пораката од *Волкот и седумте јариња*.

Волшебните предмети со кои ќе се сретнат учениците во овие сказни, (волшебното огледало на лошата маќеа на Снежана, чудесните помошници на Пепелашка, и сл.), се можност да им се потенцира на учениците дека огледалото е т.н. волшебен предмет, еден од оние различни волшебни предмети со чија помош се случуваат невозможните нешта во сказните. Децата можат да се потсетат и за другите чудесни предмети од сказните (ламбите, летачките килими, капите-невидливки, танцувачките чевли, чевлите од седум милји, златните јаболка, волшебните масички и сл.) (Владова 2001: 43-44).

Многу полезно за поквалитетна наставна интерпетација на сказните, се некои од стратегиите кои се користат во одделенската настава: *грозд*, *бура на идеи*, *свезда на приказната*, *скелетен приказ*, *петоред*, каде особено доаѓа до израз креативноста на секој ученик. Во стратегијата *свезда на приказната*, на учениците им се дава можност да направат илустрација на сето она што го осознале од читањето и разговорот за сказната: за ликовите, за местото на одвивање на дејството, предметот на приказната, и сл. Во стратегијата *грозд* им се овозможува на учениците да ги стават на хартија сите емоции, асоцијации, мисли, идеи и сл. кои кај нив ги буди сказната. На тој начин се добива слика и за мисловниот и емотивниот свет на секој ученик.

Она по што се препознатливи сказните на браќата Грим, а што е карактеристично за сказната воопшто, тоа е нивниот епилог во кој секој го добива она што го заслужил: доброто ликува над злото, правдата над неправдата; сиромашните заслужуваат богатство, принцовите ги освојуваат срцата на своите избранички, а лошата маќеа и другите јунаци како олицетворение на злото, се соодветно казнети. Сè се завршува така што главниот јунак по низа препреки кои му ги создаваат натприродните суштества, триумфално ги остварува своите желби (Милинковић 2006: 120-123). Тоа е во согласност и со ставот на В. Ј. Проп: „...бајката му дава можност на човекот да ја оствари својата постојана желба за бегство од реалноста, а притоа сепак да остане во нејзини рамки. Ослободена од границите на реалноста, а стремејќи се кон повисока, уметничка вистина, бајката отсекогаш претставувала нераскинлив дел од книжевното творештво. Сите оние дела во кои главниот јунак минува низ бројни животни искушенија, запаѓа во безизлезни ситуации, за на крајот сосема неочекувано, со божја помош или со некое друго чудо, на сосем неверојатен начин, да ги реши своите неприлики, се многу слични на бајката...“ (Проп 1978: 5). Според Проп, сказната е народна приказна во чие сиже се испреплетуваат реалното и нереалното. За разлика од преданието и митот, таа не претендира на вистинитост. Нејзината цел е да ги разоноди слушателите, кои ја прифаќаат како нешто измислено, што никогаш вистински не се случило (Проп 1978: 7-8).

Во учебникот за трето одделение, „Македонски јазик“ (Спасевски и др. 2013), на стр.145, е поместена сказната „Волшебното грнче“, а на истата страна се дава и дефиниција што се бајки или сказни, кои се најзастапените ликови во сказните, најпознатите творци на сказни... Ова е еден водич на наставникот за начинот на организација на часот, со тоа што часот обично започнува со прашања од типот: Дали знаете што е сказна? Кои сказни ги знаете? и сл. Бидејќи се работи за ученици од трето одделение, голема е веројатноста дека ќе се добијат солидни и разновидни одговори. Оваа сказна е особено податлива за поврзување/корелација на содржините од предметот Македонски јазик со предметот Ликовно воспитание, каде учениците имаат можност илустративно да ги прикажат сознанијата, чувства, доживувања, ставови и асоцијациите од сказната. На овој начин, наставниците ги поттикнуваат ликовно/уметнички да го претстават ликот или некои ситуации од сказната кои им оставиле најголем впечаток.

Во учебникот од четврто одделение „Македонски јазик“ (Атанасова 2009), на стр.58 е поместена сказната „Златниот клуч“, а на стр.86 е сказната-басна „Лисицата и волчицата“. Во случајот на сказната „Златниот клуч“ која нема крај, наставникот на учениците им ја остава можноста тие да ја завршат приказната и притоа да се видат одговорите на учениците за тоа што се крие во ковчежето, поточно што секој од нив би сакал да се крие. Ова е индикативно, бидејќи на показ се желбите на децата-ученици кои честопати не се во согласност со реалноста. Раде Прелевиќ ја согледува катарзичната функција на фантастиката во литературата за деца: „...детето е суштество кое ретко го признава поразот и во секоја ситуација ја пронаоѓа онаа спасоносна нишка која го извлекува од добро подготвените замки кои ги создава животот. Чувствувајќи што му нуди животот, детето го одбива таквиот живот, одбивајќи да порасне, определувајќи се за еден имагинарен простор каде можат да се остварат сите желби... Значи, тоа е просторот на вечната мена која е диктирана од детската желба. А тој простор со своите постојани и чудесни мени е просторот на фантастиката“ (Prelević 1978: 96-97). Друга стратегија која наставниците ја користат при работата на оваа сказна, е кога учениците поставуваат и одговараат на прашањата поставени од самите ученици. Поставувањето прашања пред, за време на читањето и по него,

овозможува учениците поактивно и подлабоко да се вклучат во процесот на читањето. Со тоа, тие се оспособуваат да ги идентификуваат празнините во разбирањето кои дополнително треба да се разјаснат (Moss). На оваа повисока возраст од учениците се настојува да дадат информација за просторот опишан во сказната, за описите на природата или пејзажот, да цитираат интересни мисли, да дадат свое мислење за сказната, за нејзината порака и сл. Кога со учениците се разговара за просторот, се става акцент на прашања со кои тие ќе дојдат до сознание за движењето на јунакот во сказната, на пример, заминувањето на Снежана во шумата, и сл. Освен што давајќи опис на околината, учениците се оспособуваат за перцепција на детали, тие можат да добијат сознание и за начинот на движење на јунакот низ сказната и како тоа влијае врз дејството во неа. Топосот на патот има генеративна, но и поврзувачка функција, не само во структурата на сказната, туку и на ниво на сижето. Имено, патот како патека, по која јунакот во сказната се движи низ просторот и времето претставува можност за многубројни вкрстувања (средби, разделби, потврдени или изневерени очекувања и сознанија), а таа ризница на можности која стои пред патникот ги одредува и различните исходи од неговото патување...Правиот и долг пат води кон целта, страничниот пат води во неизвесност, патот налево води во смрт, кон десно овозможува успех...Ваквата постапка придонесува за одржување на неизвесноста кај читателот и очекување на среќниот исход. Доброто ќе победи, но дури откако ќе им одолее на многубројните искушенија. Па и доколку дојде до смрт на јунакот, во финалниот дел ликовите-помошници ќе го оживеат и ќе му овозможат успешно враќање на иницијалната позиција (Станковић – Шошо 2005: 119-131). Од ова се гледа дека често пати се наметнува и прашањето за смртта или темата на смртта. Во гореспоменатите сказни темата на смртта е присутна на повеќе места: смртта на мајката на Снежана, налогот за убиство на Снежана од лошата маќеа, обидите за убиство на Снежана од страна на лошата маќеа, привидната смрт на Снежана од отровното јабољко и сл. Одговорите на прашањата од типот: Како изгледа Снежана? Зошто изгледа токму така? Што се случило со нејзината мајка?, ќе го откријат ликот на мајката на Снежана, чија прерана смрт ќе ги поттикне асоцијациите на детето во две насоки: од аспект на текстот, ќе ја дефинираат Снежана како сирак, а од психолошки аспект „природно“ и безболно (како што тврдат психолозите) ќе ја воведат смртта (Владова 2001: 42-43). Иако е сосем веројатна како раѓањето, па со тоа и средбата на детето со неа (преку смрт на блиски членови на семејството или личности од околината), почесто се доживува како табу, објаснувањата во врска со неа најчесто се мистични, отколку што нешто објаснуваат. Сите овие сказни од браќата Грим кои се работат во одделенската настава, можат да послужат како добар пример за тоа како децата доаѓаат до посредни сознанија за смртта како животна појава. Во сказните на браќата Грим опасноста по живот на носителите на позитивното општествено однесување, ја предизвикуваат суштества слични на луѓето, нивните персонификации, било да се во животински или човечки облик, потпомогнати со натприродни моќи. Нивното дејствување позитивниот лик го доведува до работ на смртта, но таа по некое „чудо“ е одложена, со што се дава можност за спас. Во бајката на браќата Грим, најчесто нема директно, непосредно убиство кое предизвикува смрт. Носителите на позитивното однесување, како по некое правило се поштедени од смртта, додека носителите на негативното или се самоуништуваат или исчезнуваат од сказната. Ловецот во *Снежана*, треба да изврши убиство по налог на кралицата, но како брана се јавува неговата совест, казната за кралицата-маќеа е таква што таа се самоуништува пред фактот за сопствениот неуспех, волкот во *Црвенкапа* иако има можност да ја изеде во шумата, тој не го прави тоа тогаш, туку во куќата на бабата, извршувањето на

казната над волкот му се препушта на ловецот, чувар на шумата, чувар на општествениот човеков поредок и морал, па според тоа, тоа му е зададена задача од општеството која тој мора да ја изврши без грижа на совеста, па дури може да се каже и со општествен благослов (Константиновић 2006: 91-104).

ЛИТЕРАТУРА

1. Атанасова, Љиљана. *Македонски јазик*, Учебник за четврто одделение во деветгодишното основно образование, Скопје: Министерство за образование и наука на Република Македонија Скопје, 2001.
2. Betelhajm, Bruno. *Značenje bajki*, Beograd: Zenit, 1976.
3. Crnković, Milan. *Sto lica priče*, Zagreb: Školska knjiga, 1987.
4. Константиновић, Стеван. *Упознавање деца са појмом смрти на граѓи бајки браће Грим и Ханса Кристијана Андерсена*, Норма, XII, 1/2006, Нови Сад: Педагошки факултет, 2006.
5. Лихачов, Д.С. *Уметнички простор бајке, Народна бајка у модерној књижевности*, Београд: Нолит, 1978.
6. Милинковић, Миомир. *Страни писци за децу и младе*, Чачак: Легенда, 2006.
7. Prelevič, Rade. *Poetika dečje književnosti*, Mostar: Prva književna komuna, 1978.
8. Проп, Владимир Јаковлевиќ. *Народна бајка у модерној књижевности*, Београд: Нолит, 1978.
9. Спасевски, Мито., Гркова, Лидија., Лалчевска, Билјана. *Македонски јазик*, Учебник за трето одделение во деветгодишното основно образование, Скопје: Просветно дело, 2013.
10. Станковић – Шошо, Наташа. *Топос пута и његове одлика у бајци*, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, вол. 53, бр. 1-3, Novi Sad: Matica srpska, 2005.
11. Stojanović, Buba. *Razvoj emocionalnih i estetskih kompetencija učenika kroz umetnost reči*, Pedagogija, br.1, Beograd: Forum pedagoga Srbije i Crne Gore, 2012.
12. Стојановић, Буба. *Бајка и њен значај у васпитању деца*, Зборник радова са научног скупа „Савремени тренутак књижевности за децу у настави у науци, 8 мај 2009, Врање: Учитељски факултет, 2010.
13. Станојевић, Драгана. *Наставне стратегии у раду на књижевним текстовима у функцији децјег стваралачког изражавања*, Зборник радова са научног скупа „Савремени тренутак књижевности за децу у настави у науци, 8 мај 2009, Врање: Учитељски факултет, 2010.
14. Стрезовска, Елеонора, Симитковска, Јадранка, Неческа, Татјана. Митровска, Александра. *Македонски јазик*, Учебник за прво одделение во деветгодишното основно образование, Скопје: Топер, 2008.
15. Вladoва, Јадранка. *Литература за деца*, Скопје: Гурџа, 2001.
16. Vranković, Liljana. (2011). *Lektira u razrednoj nastavi*, Život i škola, br.25, br.1, 2011, god.57, Osijek: Filozofski fakultet, 2011.
17. Moss, Joy F. *Literature, literacy & comprehension strategies in elementary school*, Theory and practice, p.10. <https://secure.ncte.org/library/NCTEFiles/Resources/Books/Sample/29900chap01x.pdf>

METHODOLOGICAL APPROACH TOWARDS BROTHER'S GRIMM FAIRY TALES

ABSTRACT: This paper reviews the presence of Brothers Grimm's fairy tales in the lectures of Macedonian language in three primary schools in Shtip, Republic of Macedonia. The reviewed corpus of textbooks shall indicate to the small number from Brothers Grimm's fairy tales included in the elementary education. It shall indicate to teaching – methodological approach of the teachers on the lesson where Brothers Grimm's fairy tale is interpreted, the methods and techniques used, i.e. the teaching strategies and so on. On that manner, the fairy tale as a literary type, which develops the intellect of the child and its fantasy, shall be reviewed once again.

KEY WORDS: fairy tale, Brothers Grimm, teaching interpretation